



**АЗБУКА**

Е.Гь, хднмягьмлда

# АЗБУКА

Сибгн влассдиз учебник

ДР-йин Хпп'-h.'i.'i **Урчбан** ляхнарин  
министврсюойи тясциць  
**дапЦц**

Хьубни чип

Дагьучпедгиз Мягьачгьала 1995



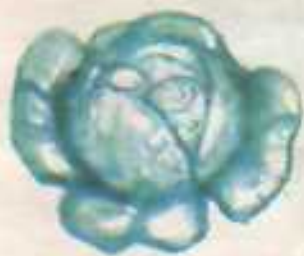












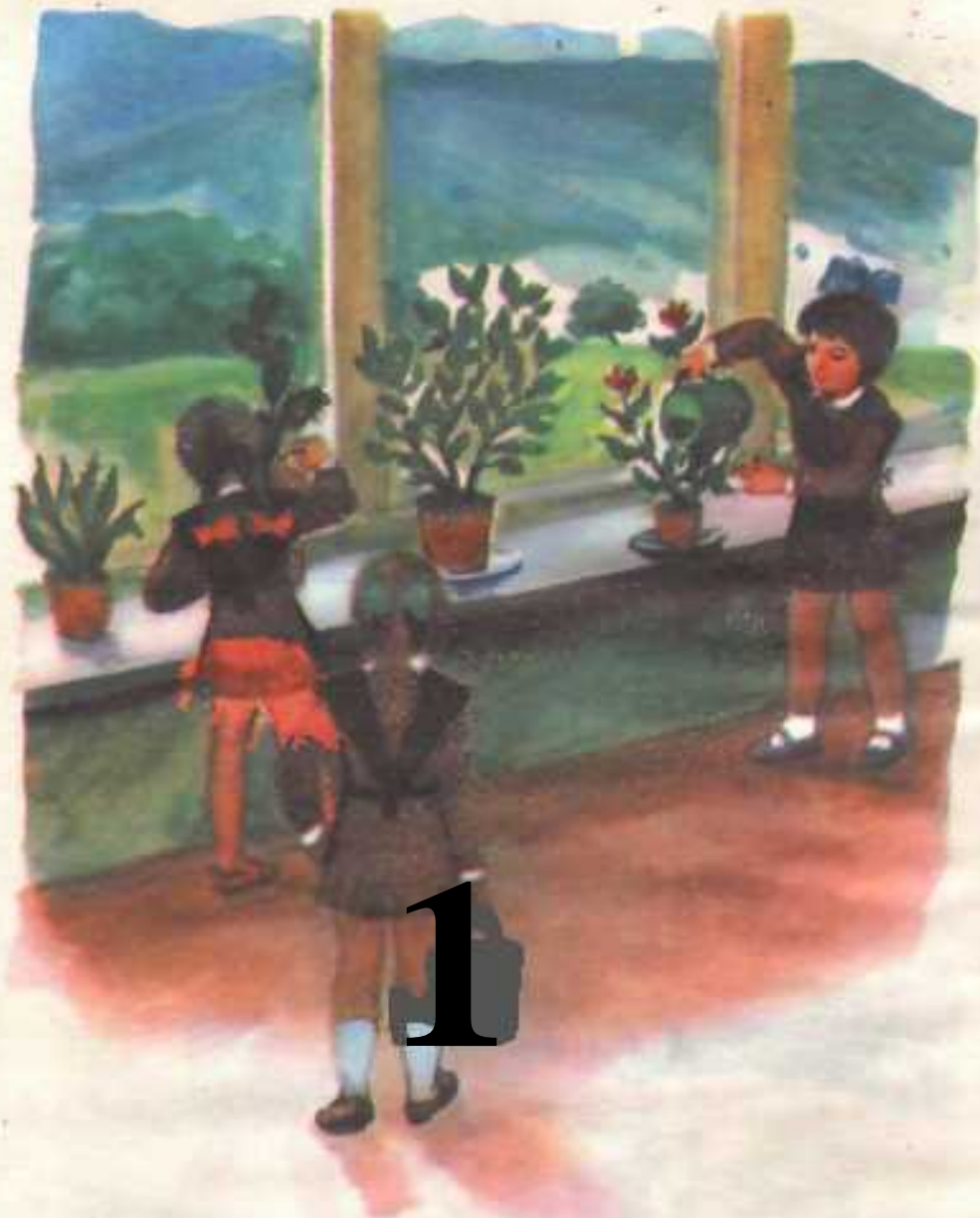




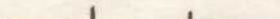






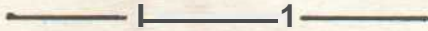














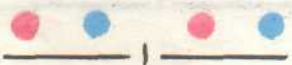




4

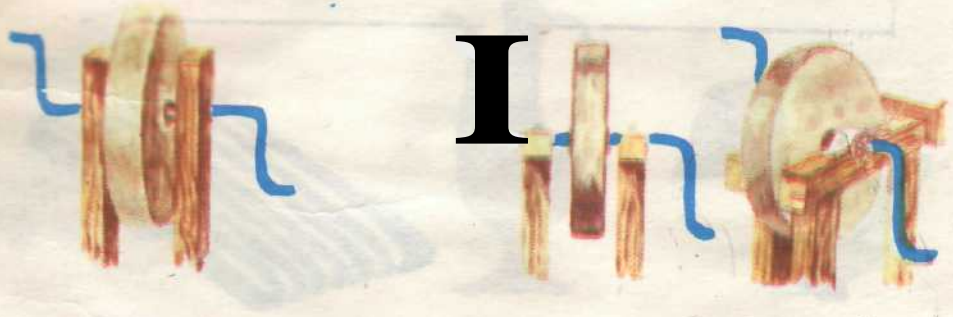


**ТДЛ**





I



Aa

Aa







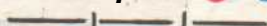
a # • a •



a • #a «a

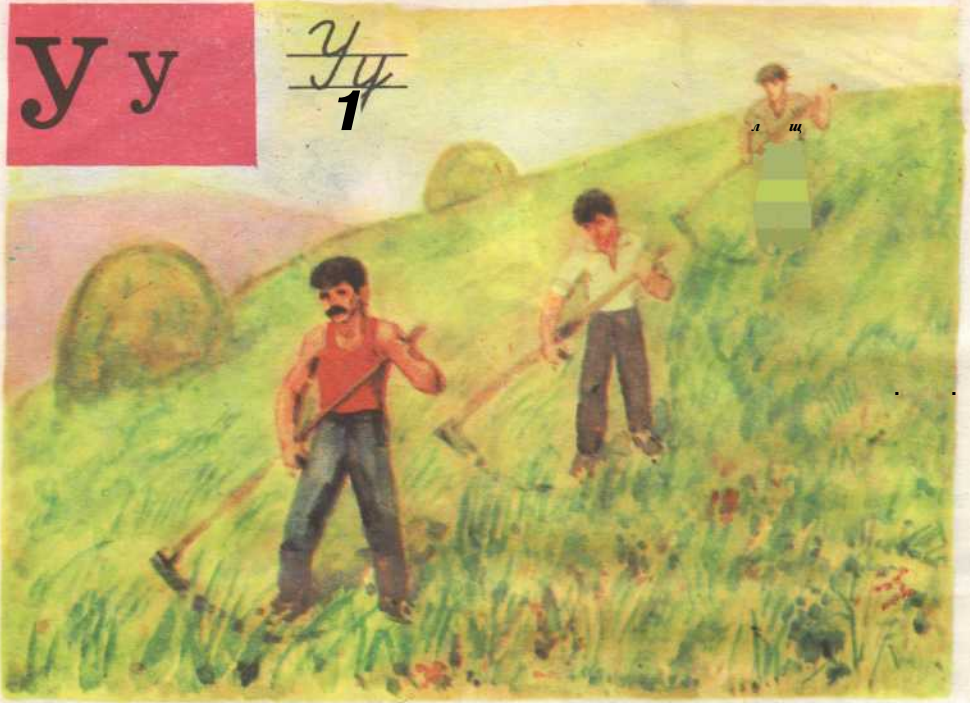


a\*<sub>т</sub> a



у у

уу  
1

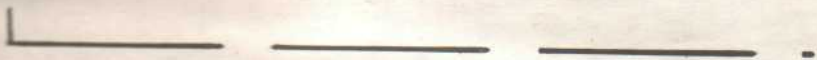


• • • •  
у

• •  
у

• # # • ϕ





**y** *m* | **I** **y** | **y** |

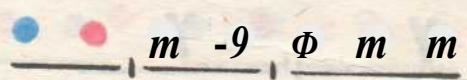


**Ии**

*И.а*



**И**



**и**

А У И  
а у и



\*\*\*+

• а #      • у •      • и      • • •

**НН**

*Н Н*

*тт.*



**Ни-ни**



**Л-на**





**На**      **на**  
**Ну**      **ну**  
**Ни**      **ни**

**Ан**      **ан**  
**Ун"~"**      **ун**  
**Ин**      **ин**



**ни** •



**на** •



**ну** •

Лл

а | у | и  
н | л



ла ●



лу ●



ли ●





На  
Ну  
Ни  
Ла  
Лу  
Ли

• а н  
ун  
ин  
ал  
ул  
ил



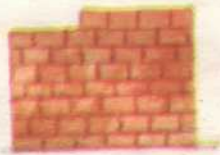
• ил



• ил



• ал



• ал



**Мм**

//



**Ма!**

**Ма. Му. Ми-ми. Ми-на.**

**А-на, ма ни-ни!**

**Ми-на, ма**





ап  
ул  
ил

на  
ну  
ни

на-на  
на-ан  
ни-ни

ма-ни  
и-ми  
ил-ми

ма	ма
му	му
ма	ма
ма	ма
му	му
ми	му

**А-на-на      Ми-на.**

А-на на-ан а?

Ми-на на-ан а?

Ни-ни на-ан ал?

**Сс** сс

а | у | и

н | л

м | с

ул | Су-на | ни-ни | нис  
сул | Му-са | си-ни | мас



**Сул-на сил**

Му-са, ма нис!  
Су-на, ма мае!  
Мина, ма сини!



И-са  
Ас-лан

сан | ам-си  
сам | ин-сан

ли-сун  
си-рин

са	н
са	н
ни	с
ни	с
су	л
су	л



Ли-сун

**т**



Ас-лан

Амси лисун.



ас-лан

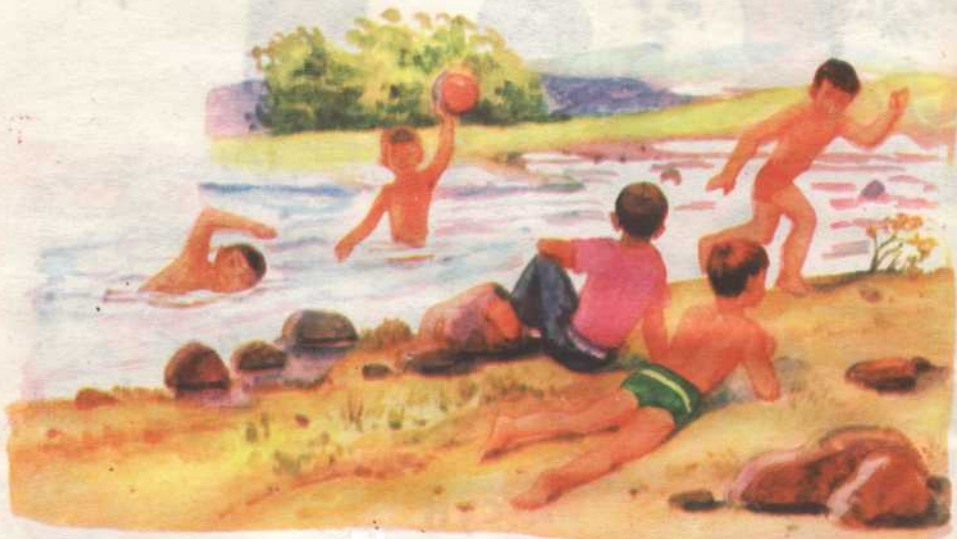
Мани лисун.

**Рр**

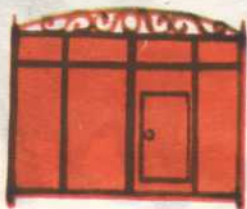
*Рр*

**нир** | ни-рар | Рус-лан  
**Нур** | ну-рар | Расул

**сам** | са-мар | мал  
**мае** | ма-сар | ма-лар



**Ни - ри** ●



**ур-нар**

---



**са-мар**

---

Иу-ри	ма-лар	ми-лин	Мис-ри
На-сир	му-рар	ми-рас	Мур-сал



## Ма-лар



Малар наан а?

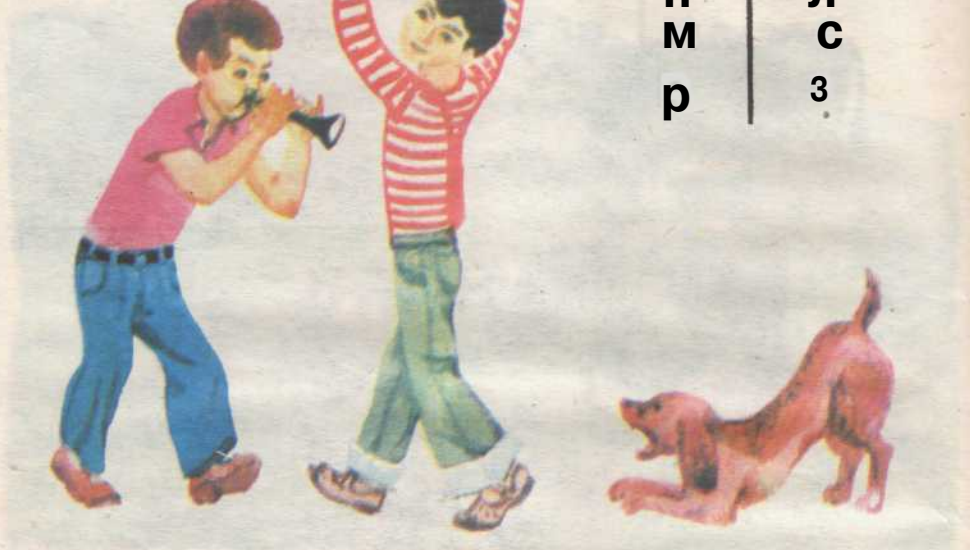


**Зз**

Зз

а і у і и

н	л
м	с
р	з



Ма-зан зур-на Маз-нан у-зуз  
 За-лим Наз-лу Маз-наз а-зуз

Маз-наз зур-на а.  
 У-зуз ли-зи лу-фар а-зуз.

Ну-риз у а.

за | за ; р | за-за | р | Ри-за | Ра-ма-зан  
зу | зу | р | за-ра | р | Ар-зи | Ра-маз-наз

Маз-наз



а

Ну-риз



а

За-лиз



а

Ра-маз-наз



а

**ВВ**

*ВВ*



у~зу | у-ву | На-зир | ва-зар  
ву-за | ву-ва | Ва-зир | за-вар

Му На-зир ву.  
У-зу Ва-зир ву-за.  
На-зир, ма-вуз



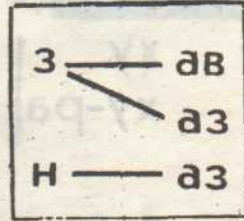


# На-зир ва За-мир

Му На-зир ву.  
 Му За-мир ву.  
 На-зи-риз



а.



— За-мир, у-вуз        ануз?  
 — Ав, а-зуз.

**Х х**

Г  
*Г Г*

а і у і и

ху

хах

ха-ла

ур-хур

ху-ра

ха-хар

ха-лу

ур-ху-ра



Ху су-ла ●

Н  
М  
Р  
В

Л  
С  
З  
Х



Ну-ри—.ху-ра.



За-ли—ур-ху-ра.

ха	ха	л	ха	р	ли-ху-ра
ху	ху	л	ха	рар	ур-зу-ра



## Ха-рар

Му Му-са ха-лу ву. Му Ар-зи ха-ла  
 ву. Му-ра-ри ха-рар ур-зу-ра. Ха-ли-  
 ли ми-на ли-зи ха-рар ху-ра.

Халили харар хура.



**ЪЪ**

Ъ

ни — ниъ | ма — маъ  
ли — лиъ | ва — ваъ

си-виъ | сивиъ  
за-вуъ | завуъ



### Си-виъ

Ма-лар за-ан си-виъ а. Ма-ла-риз  
Ма-зан ли-ф у-ра. Маз-ну сив-ан ху-  
лаз нисар хуру.

ху-лар | хи-ли | ни-ри  
ху-лаъ | хи-лиъ | ни-риъ

Ни-риъ



а.

Ху-лаъ



а.

За-вуъ

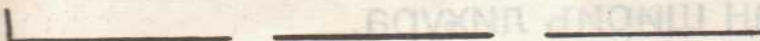


а.

Ха-ли-лин хи-лиъ



а.



# Шш

а | у | и

н  
м  
р  
в  
ъ

л  
с  
з  
х  
ш

LLL LLL

ши-риъ | Ши-рин | шир | шар  
ши-рин | Шам-си | шур | шарш



## Шириъ

Шамси шириъ а. Шириъ 3 риш лихура.

Шириъ ширин ум — ар шулу.  
Ширин шириъ лихура.



ша-рар | ша-мар | миш-миш  
шу-рар | Ша-мил | шар-шар

ша | Р  
ша | рар  
шу | Р  
шу | рар  
ши | Р  
ши | рар



Шамилиз 2 шар а.  
Шураз 3 шар а.



мишмишар

шаршар

шамар

Йй

Йй



Ай-на | У-шу-ра | ха-ла-йи  
лай-лай | и-шу-ра | йи-ву-ра

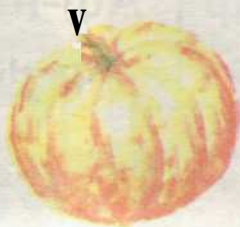
Лайлай

Айна ишура. Халайи шураз лайлай  
йивура:

- — Ах, йиз риш, лайлай,  
Мишан, ах, лайлай!

йиз | а-йиз | ву-за | а-хай  
йис | ву-йиз | вуй-за | ли-хай

Халуйи



хура.

Халайи



урхура,

Римийи



йивура,

Сунайин 5 йис Шула.  
Йиз 6 йис вуйиз.



**фф**

а | і | у | і | и

н  
м

л  
с

ф  
и  
м

р  
в

з  
х

фу-риѣ

Ша-раф

Аф-наѣ

ѣ

ш

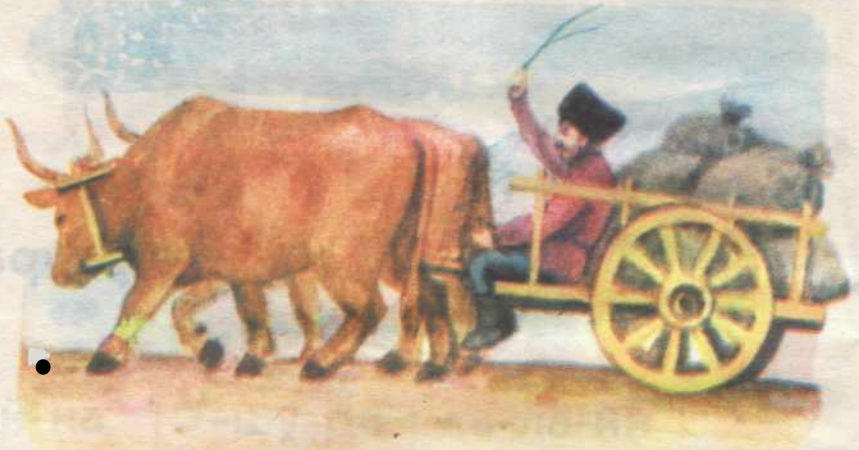
ФУР

хи-фар

Аф-наз

и

ф



## Афнаѣ

Фуриѣ шишлар а. Шишлариѣ хи-фар а.

Шарафли хифар Афназ хура.

фи-лар | ар-фар | ар-фа-ни | **Фил**  
фи-ла | аф-рар | ар-фан-йир | **Фуй**



- Фарман, му фу ву?
- Му фил ву.
- Му маймун вуйин?
- Ав, му маймун ву.
- Му фу мал ву?
- Му фуй ву.



**Бб**

*Бб*



## **Баху баб**

Му Баху баб ву. Баху бабу бархал  
убхура.

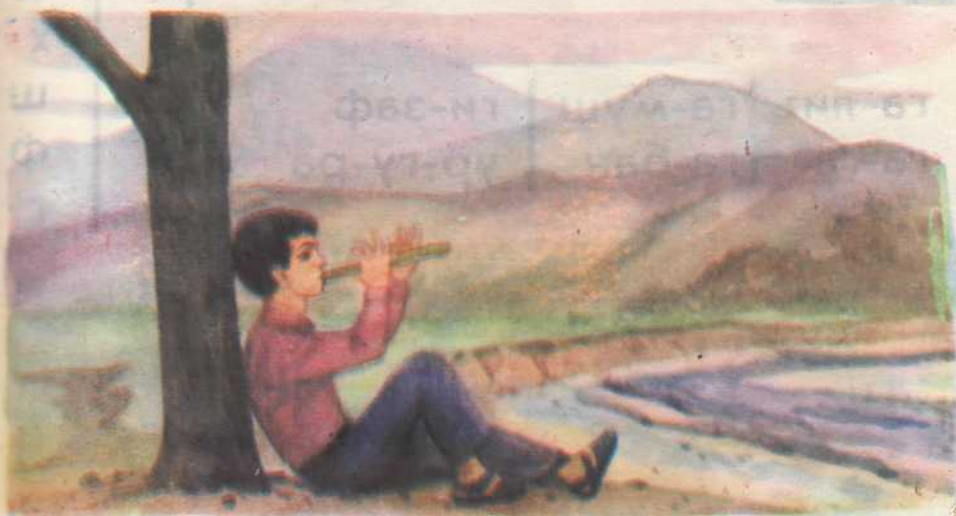
Баху бабаз шубур риш а.

Шубарра лихури шулу.

Баху | ба-бу | бар-хал Туб-ху-ра.



А-вай | ба-ли | ба-ла-бан  
А-ба | ба-лиз | ба-лаб-нар



## Авай

Авай Аба халуйин бай ву. Бализ ба-  
лабан а. Авайи балабан йивура.



Бабири Ойивура.

БабайиСЦйивура.

**Гг***Гг*

а | у | и

н  
м  
р  
в  
ъ  
и  
бл  
с  
з  
х  
ш  
ф  
гга-лиъ | га-муш | ги-заф  
га-га | га-бан | ур-гу-ра**Габан**

Бигай габан ву. Бигай гамшариз ли-  
гура. Гамшар галиъ а. Галиъ гизаф  
мани шулу.

**Галиъ фила гизаф мани шулу?**



и-ган | гар-гар | гар-гун | ур-губ  
иг-ниъ | гарг-рар | га-лар | ур-гу-ра



гаргар



гаргар



## Игниъ

Шубар игниъ а. Мурари игнар ур-гура. Гагайи игниз гаргун хура. Гаргун шур айиб ву.



Дд

Дд



Да-даш | да-да | дай | гар-дан-диъ  
а-даш | а-дар | дар | га-ла-ри-ан

### Дадашдин дай

Дадашдиз дай а. Дай лизиб ву. Диндин гардандиъ гаргар а. Адашди дай-раз галариан мух хури шулу.

**ЭЭ**

Ээ



э-уб	Э-мир	эб-губ	эр-ги-ган
эь-ру	Эф-риз	эр-губ	ма-шин-диь

**Эмна Эфриз**

Эмир Эфриздин эм ву. Дурар ши-риь лихури шулу. Эргиган, дурар машиндиь эьру. Эмди Эфриз дидиь-ди хулаз хуру.

а у и э

Назлуч<sup>^</sup>  
Эрзи—,йи  
Суна<sup>^</sup>

Шамил<sup>^</sup>  
Эмир—~и  
Замир<sup>^</sup>

Дадашк  
Фарман—ди  
Эмин.<sup>^</sup>



Эрзийис=збирхура.

Эмирип=Здивра.



Дадашдиайивура.      БабайиПзигура.



ху-мур-заг | ба-за-риъ | йи-ми-шар  
ху-мурз-гар | ба-за-ри-ан | Хи-ва-рин



## Базариъ

Му Хиварин базар ву. Базариъ ги-  
заф йимишар а. Эрзийи базариан ар-  
фанйир хура. Давудрин хилиъ зурба  
хумурзаг а.



Л С  
з  
Х Ш  
Ф Г  
ПЬ Д

Н М  
р  
в  
ь  
и  
б  
д

То 7У7Г

**ГЪГЪ**

гъул | дагъ | дагъ-ла(р)  
Ха-лагъ | багъ | багъ-лар

а | у Li4 э



### Дагълариъ

Халгъарин гъул дагълариъ а.  
Дагълариъ гъабгъу шид айи булагъар шулу.

Дагълариъ гизаф сиринди шулу.

Дагълариъ фила сиринди шулу?



Ба-гъир | гъу-лаъ | гъи-рагъ-диъ  
Гъа-дир | гъар-даш | ду-лан-миш



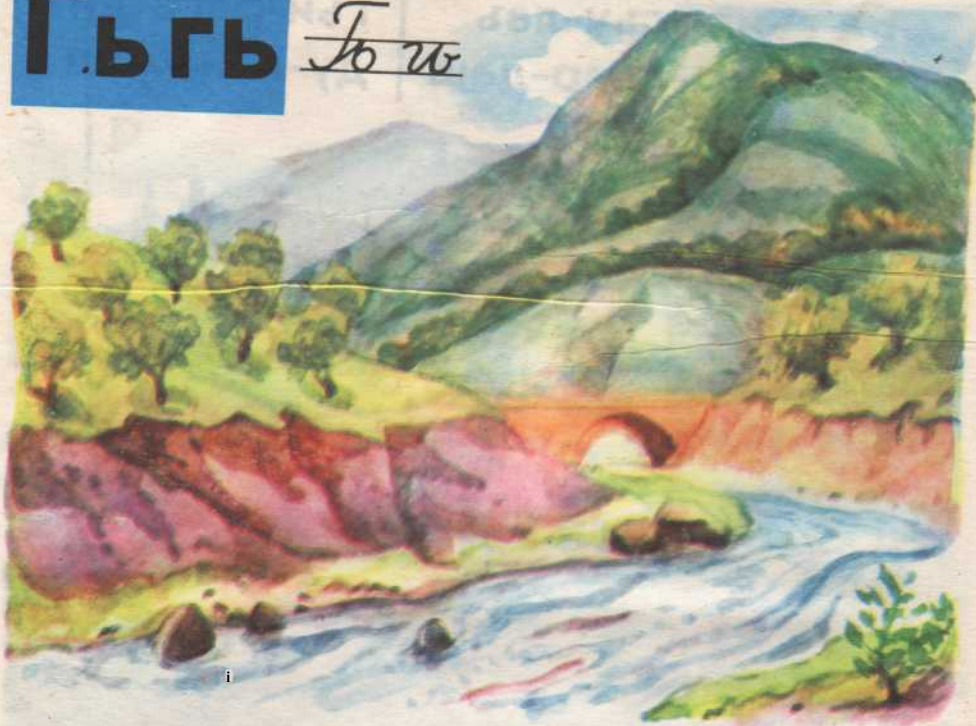
## Гъулаъ

Багъирна Гъадир гъардшар ву. Дурар гъулаъ дуланмиш шула. Гъулан гъирагъдиъ дурариз багъ а. Багъирна Гъадир багъдиз гъушну. Дурари хулаз йимишар гъахну.



**Гьгь**

*Гьгь*



Гьа-рун | у-лигь | гьа-рар  
Ма-гьи | ул-гьан | гьа-ра-ри-ин

### **Гьарунна Магьи**

Фурдгьарин гьулан улигь багь гьа.  
Багьдин улгьан нир ахмиш шула.  
Багьдиъ мишмишин гьарар а. Гьара-  
риин булди йимишар ал.

да-гар | гъа-ригъ-на | гъур-дин  
даг-ригъ | Гъа-рун-ра | гим-диз

## Дагар

Магъа дагар. Дагригъ гъурдин гъар  
гъа. Гъаригъна Эмирна Гъарун дуфна.  
Эмири — саб, Эминди шубуб балугъ  
гъидисну.





# ХЪХЪ

вн а н-и у-э

ХЪ

н	л
м	с
р	з
в	х
ъ	ш
и	ф
б	г
д	гъ
гъ	хъ



хъад мархъ | мар-хъар | а-ра-бир  
 хъар архъ | гъав-йир | за-ва-ри-ин

## Хъадну

Хъадну ихъ дагълариъ сиринди шу-  
 лу. Ухъухъ ригъ али йигъанра гизаф  
 мани шулдар. Гъи гъавйир амси духъ-  
 на. Завариин дифар ал. Арабир  
 мархъра убгъура.



ни-рихъ	духъ-на	убгъ-ру-ган	мудур
ба-гахъ	хъа-раъ	абхъ-ри	мудрар

## Мудур

Мурадлиз саб лизи мудур а. Мудрин хъуб ваз духъна. Мурадли думу нирихъна хури шулу. Нирин багахъ гъарз хъа. Гъарзуъ зурба хъар а. Мархъ убгъруган, мудур хъараъ абхъри шулу.



# ХЪХЪ

хъа - син  
лис - хъан  
ни - рихъ

ай-ван-дихъ.  
дахъ-на-йи  
хъухъ-ру-мар

*Хъ Хъ*



## Риза аба

Ригъ али йигъ вуйи. Риза аба айван-дихъ дахънайи. Лисхъан завариина дифар гъафи. Хъасин хъухърумар гъаши.

— Мархъ убгъруси ву, йиз бай. Душну нирихъ хъайи ихъ гъазар хулаз хъаъ.



Гамшихъ

ИРЯСННР

шулу.



Сулахъ

М

ймц

шулу,



Силихъ

£>,, -

шулу >



Гъазрахъ

З^С^

шулу.



Мудрар фйирихъ шулу?



# Абаъ

'с/зfiCUx



ахъ-ли	І-а-зуз		Аьй-на		аь-ра-ба
аьхъ-лу	І аь-зиз		аьй-нар		бир-хар-за

## Аьйнар

Аьйна Аьбдулин баб ву. Сабан Аьб-  
дул шагъриз гъушну. Дугъу дилин  
Аьйна бабаз аьйнар гъахну.

— Аферин увуз, йиз аьзиз бай.  
Увуз хъабхъуз мани ургам бирхарза.

а	у	и	э
аь	уь	е	

**У** **Уь** **Уь**

1

Уу уу



ул | уьрд-гар | Уь-ру | уь-лин  
уьл | уьр-дег | уь-ру-шин | уьлк-йир

## Уьрдгар

Аьлдиз уьрдгар а. Уьрдгарин гард-нар уьру ранг алисдар ву. Йигъну уьрдгар дагриин шулу. Лисхъан Аьлди уьрдгар хулаз хъаьру. Дурариз Аьлди удар хуру. Уьрдгарин улигъ шид айи гъаб дивру.



**Ее**

Ее



эъ	Э-сед	де-ве	де-дем
шейъ	Се-мед	дев-йир	а-ран

### Деве

Эсед эмдихъди сабан гализ гъуш-  
ну.

Галиъ дурариз саб дедем алабхъу.  
Эседри эмдигъан гьерху:

— Му фу шейъ ву?

— Му деве ву.

— Девйир ихъ гъулаъ гъаз адар?

— Деве арандин мал ву.



эр-губ | йи-вуб  
ер-губ | еб-хъуб

ер-ги-наг  
гьи -рин-ган

ергинаг  
гьиринган



## Ергинаг

Гьиринган Мердан урнаригь деъ-найи. Урнарйн улигь хирхлар дахь-найи. Дилин саб сес ебхъурайи. Хирхларигь фу-вуш ебгури дубсрайи. Лигуруш — му ебгурайиб ергинаг вуди шулу.

# Кк

Кк

Н	Л
М	С
Р	З
В	Х
Ъ	Ш
И	Ф
Б	Г
Д	Гь
Гь	Хь
Хь	К



Ка-мил | лак-рак | ке-ле-мар

## Лакар

Камилна Мина багъдиъ лихура. Ка-мили лакариъ шаршар кивра. Минайи саб лакрак келемар кивну. Хъасин дурари лакарихъ шидра хъубзну.



келем



келеф



кулих



**К — КК**

кум  
ккум

кку-ни  
кку-ниб

уб-куб  
уб-ккуб

йикк  
никк

**Гъаз**

Камилиз саб гъаз айи. Думу ликуб  
вуйи. Лик сагъ дархъиш, думу уб-  
ккуз ккайи. Бализ гъаз гизаф ккун-  
дийи. Дугъу дидиз удар ккабхъри  
шуйи. Хъадаз гъазран лик сагъ гъаб-  
ши.

**Кум****Ккум****Ккуккум**



**KIKI**

*Kil kil*



ул | к!а-ру | у-к!ар  
к!ул | к!а-ри | у-к!у

### **К!ару к!ари**

Лейлийиз айи

саб к!ару к!ари.

Шуру му к!ардиз

шуйи ук! хури.

Бисуйи хабахъ

дугъу к!ардин к!ул.

Ккабхъуйи к!ардиз

Лейлийи ук! бул.

<b>уъл</b>	кю - кю	<b>Гю-зел</b>	
кюл	кюк-йир	<b>гъи-зил-гкъл</b>	
а	у	и	э
аь	<b>уь</b>	е	<b>ю</b>

**ЮЮ**

*Юю*



## Кюкйир

Хьадукра адашди кюкиирин кю-лер г'ъахи. Гюзели дулар айвандин улигь киву. Гьамус икриъ кюкиирин ниъ абхъна.

Нюдюри Гюзелигъан гьерху.

— Му уьру кюкдиз фу к1уру, Гю-зел?

— Дидиз гъизилгюл — гъизилин кюкю к1уру.



гъкэр | гью-ра | аь-гью | гью-ра-йир  
гьюб! гью-ру | аь-хю | а-лаб-хью-ру



### Гьюрна гарали гьюб

Саб.ан хьадну гарали гьюбраз  
гьюр алабхьюру. Диди гьюргьан  
гьерхру:

-г- Уву наьнан гьюрава, гьюр?

Гьюру к1уру:

— Аьхю дагригь хамсин шира-  
риин булди хамсар ал. Гьадлин йиз  
бализ хамсар хьади гьюрайиб вуза.



Ур-гъаъ  
юр-гъа

юл-даш  
юлд-шар

ю-руш  
юх-сул

уьб-хюр

уьб-гъюр

## Юлдшар

Юсуфна Юнус юлдшар вуйи.  
Юсуфдиз саб дай айи. Хъадукрахъ-  
на думу юхсул дубхънайи. Юлдшари  
думу ук1 хури, мух ккабхъри уьб-  
хюри гъаши. Шубуд йислан дидкан  
зарб кайи юргъа гъабши.



**Пп**

1  $\frac{\pi}{JL}$  Гь

а  
аь

у |  
уь |

и |  
е |

э  
ю

**эь 1** пе-иб %  
**пеь** | пеь-ли

Па-ша  
**Пи-рvi**

Н	Л
М	С
<b>Р</b>	З
В	Х
Ь	Ш
И	Ф
<b>Б</b>	Г
Д	Гь
Гь	Хь
Хь	К
к1	п

### Пей шюхь

Пирииз саб к1ару пеь айи. Пеь-лихь ургуб шюхь хьайи. Саб уьру шюхь пеиб вуйи. Мархьликк ккабхь-ну, дидин папал кебхнайи. Пашайи шюхьраз шар ккипу ва Пирииз гьа-пи:

— Пашман махьан, Пири. Шюхь-ран папал сагь хьибди?

п — пп

пул

ппа-зи

сас-пи-ган



## Ппази

Паша абайиз Алпан к1уру ппази айи. Дугъудуму саспиган Пириз **улу**-пури шуйи. Ппаздин хъюжънин ппулик саб уьру леке кайи. Пири ппаздиз сабан саб **аьхю** ппазиппенди ккипнийи. Амма ппаздиз думу **хуш** гъабхьдар.

пирпйир

ппази

ппазиппенди



# Ш

п!ив | а-п!ин | ма-п!ан  
п[и-вар | ка-дап1 | ма-п!а-най

*Шивар*

## Шивар

Сабан Экпру ахю абайиз к!уру:  
— Узуз саб п!ив кадап!а, аба!  
Аба рази шулу. Пашайизра п!ивар  
ккун шлу. Дугъаз абайи гъапи:  
— Фикир магМан. Закур увузра  
п!ивар ап!арза.

## Темпел юлдшар



— Уву гъап!рава? — Фук!а.  
— Дугъу гъаг!ра?  
— Узуз кюмек ап!ура.

а	у	и	э
аь	уь	е	ю

Яя

**Яя**

аь-хю	гья-зур	мяр-хяр	Гья-шим
ля-хин	гья-рихь	Мягь-муд	Гья-сан



## Гьярихь

Дарсар гязур гягМхъан, Гьяшим гьярихьна гъушу. Дина Гьясан, хъасин Мягьмудра гъафи. Дураригь мяр-хярра гъайи. Юлдшар хябяхъдиз гьярихь гъузу.

Юлдшари гьярихь гъап1ри гъахь-ну?



бай	— баяр	Я-ракк	мя-хъюн
дай	— даяр	ягъ-ли	гъяй-ван



## Даярна баяр

Ярккарин гъулан багагъ гъяйвна-  
рин ферма гъа. Дина гъар йигъан  
баяр гъюри шулу. Дурари даяр ни—  
рихъна гъахуру. Нирихъ саб ягъли  
мяхъюн гъар хъа. Мани гъабшиган,  
баяри даяр гъадму гъариккна хъаъру.



туп	га-ту	там-ши
танх	гат-ди	тамш-йир
		Та-либ
		Та-мум



ЈИЛГГБ

н	л
м	с
р	з
в	х
ъ	ш
и	Ф
б	г
д	Гь
Гь	хь
хь	к
к1	п
п!	т



Гату

Талибриз саб туп айи. Талиб адруган, гатди дидихъди тамшйир апури шуйи. Сабан Талибриз туп гъятдиз гъабхуз ккун шулу. Амма дугъаз туп хябяхъдиз бихъурдар. Лигуруш — думу гатди танхлин к1анакк ккипнайи.

Т — П

ба-ттил | датт-ли | ус-та | Мух-тар



## Дустар

Мухтраз гатуна датт ади шулу. Мурар дустар вуди шулу. Гату ^\* ди-суз уста вуйи.

Даттли, вахт г^абшиган, бардилан уьйир ап1уйи.

## Думу фу ву\*

Уьуь агМури саб гьат,  
Сикин шулдар думу зат .  
Думу фу ву? Му ву ... .



TITI

*TITI mt*



т1у-мут1 | у-т1уб | кка-да-т1уб  
т!ум-т1ар | и-т | у б | ґа-да-т | у б

## Т1умт1ин шир

Тинт1арин нириъ т1умт!ин шир а.  
Шириъ т1умт1ар ккадат1уз хьюгъна.  
Дина Лайбна "Пагьирра дуфна. Бая-  
ри т1умт1ар ут1рудариз кюмек аnу-  
ра. Дустари т1умт1арра ит1ури шулу.  
Т1умт1ар фила ккадат!ури шулу?



а-т!ин | ду-рар-т1ан | хтул  
ат!-нар | Т1а-гьи-рат | хту-лар



## Тамум баб

Тамум бабаз шубур хтул а. Ду-рар Мут1алиб, Султан ва "Пагьират ву. Мут1алибна Султан яшназ лигну таяр ву. "Пагьират дурарт1ан аьхюр ву. Тамум бабу дурариз хьайин ат1-нар урхури шулу.

Увуз хьайин ат1нар шли урхурувуз?

Къкъ

# КЪКЪ



къун | къа-би | къа-раъ  
къир | къа-биб | му-къаъ

**Къаби къун**

Н	Л
М	С
р	з
в	х
ъ	ш
й	ф
<b>б</b>	г
д	гъ
гъ	хъ
хъ	к
к1	п
п1	т
т!	къ

Къадириз саб къун айи. Къун къа-биб вуйи. Къадири къун нирин къиризи хъагНуйи. Къуну къириъ ук1 игНуйи, Къириъ хъана кърхъар, мудрар ади шуйи. Къараъ гамшар дахъну шуйи.

**Ухди-ухди к!уруб**

К1ирхъин к1улик къил кабхъ.



кьу-сум | кьу-лар | мукь-ар  
 Кьа-сум | гьад-гьар | кьум-ар



## Устйир

Кьасумна Зулкьайда дустар вуйи.  
 Дурарик уставаларра кайи. Сабан  
 Кьасумри кьулар гьахи. Зулкьайдаи  
 дурхинна гьадгьар гьахи. Дурари кьу-  
 ларикан кьутисиб мукь гьагМу.

Дустари мукь фтиз гьап1уб ву?

## Дургьунагь

Рубар ка дидик гизаф,  
 Кьюлариз ап!дар инсаф.





# КЪКЪ

*Къкъ*



\*?№>

къакъ-ра | гъур-къу | тюхъ-лар | якъ  
къай-да | гъуб-къу | къяр-къяр | рюкъ

## Къакъра

Асли бабаз къаб пѣъ айи. Саб уьру даттра айи. Гъарди дурар-къайда хъади уьрхюри шуйи. Мух ва гъуб-къу уьлин урklar ккахъри шуйи. Шид ккубзуйи. Пеэри къакъра йивуйи. Дурари Асли бабаз муртйир хуйи.

Думу фу ву\*

Саб к1ифаъ къюб шид

## Зарафатнан мяъли

Акъра-къакъра  
къар Къази!  
Тембеку сакъал Къази!  
Клару якъран  
к1ул Къази!  
Ургуб хюндин  
фун Къази!  
Ебгру хъютлин  
хъюхъ Къази.  
Улар —  
къюб аъмлюхъ Къази!



якъ

къяркъяр

хъют



у-жуб | жи-хир | раж-ну «Ч, л  
 жу-ккум | жих-рин | Жа-вад, ^ / X \ ; ^ К

*Ж ж*

Н	Л
М	С
Р	З
В	Х
Ъ	Ш
И	Ф
Б	Г
Д	ГЪ
ГЪ	ХЪ
ХЪ	К
КІ	П
П!	Т
ТІ	КЪ
КЪ	Ж



### Жуккум

Ужуб хьадан йигъ вуйи. Баяр-шубар жихрин гьариккна дуфнайи. Мина жаргъури Жейранра гьафи. Дугьагъ Пурин гьайи. Баяри гьарикк жуккум ккипу. Сифте жуккмиъ Жейран, хьа ражну Жамал эу. Хьасин дурари Жариятра иту.



жерд	жи-лар	иж-ми	варж
жер-дюкь	жи-лир	мир-жиб	вар-жар



## Жердюкь

Нуриз ужуб жердюкь айи. Жер-  
 дюкь к!ару т1юхъяр кайиб вуйи. Бали  
 думу сабан хяраз хъап1ну. Сабпну  
 ижми мик! хъиву, сел убгъуз хъюб-  
 гъю. Нури жилириси, хат!а дарагНди,  
 жердюкь хулаз хъап1у.

## Дургъунагъар



Лиг, кьуб дагъдин арайиъ  
гъяд иливна гъавайиъ.  
Гъяд дар му аьдатнануб-  
ву гъар жюре рангнануб



Адугъай — дугъай,  
дубгъуз даршлуб:  
Клару синдиъ  
лизи удрар.



Чч

чч



чу-бан | чар-ва | ча-рарічагъ  
чу-ру | чарв-йир | чан-та | ча-мах

### Балач халу

Балач халу адлу чубан ву. Къюрдну думу галариъ шулу. Хъадну чарвйи-рихъди сивариз кюч шулу.

Жигъил чубнари чарвйир чарариъ архъуз гъитурдар.

Ярхи хъадди чарвйир чуру яйлагъа-риъ шулу. Дурар сивариъ ужудар ук!ариин чагъ шулу.



ч — чч

чил — ччил | чи — и-ччи

чиб — ччим | ур-чуб — ур-ччуб

## Ччилар

Ич гъулан багагъ ферма гъа.

Сач узунa йиз чи дина гъушча.

Фермайиъ баб-марччар айи.

Марччарихъ ччилар хъайи.

Чуччу марччлихънигъан гъерху:

— Марччари ухъуз фу тувру?

— Марччари ухъуз иччи хъа тувру.

Марччари ухъуз сарун фу тувру?



ЧІЧІ

ч!агъ | и-ч!и | ч!а-тар  
ч!игъ | му-ч!у | ч!у-рар

ч!и-ви | ч!амччар  
лич! | ч!агъар

*ЧІЧІ*

Н Л  
М С  
Р З  
В Х  
Ъ Ш  
И Ф  
Б Г  
А Гъ  
Гъ Хъ  
Хъ К  
КІ П  
пІ Т  
ТІ Къ  
Къ Ж  
Ч Ч!



### Ч!агъар гъафну

Хъадукар улубкью. Ч!атар чуру гъа-  
ШУ. Шурариъ ч!амччар, ч!ягъч!я-  
гъяр ч!иви гъаши. Магъа ч!агъарра  
хъуркью. Дурармуч!у хъайиз ч!игъар  
ап!ури, ич!и мукъар агури гъаши.

# Гафар чпин шиклариккна гъайихай:

ХЪЮТ



ПСИНЧІ



ЧІАГЪ



ЛУФ



КЪЯРКЪЯР



ППАЗИ



ЛЮКЪ



ЖЮНЕРГ





Цц

Цы Цы



йи-цар | ца-лар    ј ил-ди-цуб  
гъам-ци | цир-кил    І гъи-ли-цуб

## Ругъац

Арчил | убхуз т1улар лазим гъа-  
ши. Адашди мярхярикк йицар ккит1у,  
Цалихъ дабхънайи Ругъацли к1ул за  
гъап1у.        Мярхяриъ эъча. Адашди  
йицар хъау. Ч1урариз лигури деънай-  
за. Яркур багагъ шулайи. Сабпну ил-  
дицну лигуруш — Ругъацра учухъди  
гъюрайшт1ан.

## ц— цц

марц	гъеб-ццу	и-цциб	рацц
марцц	1аб-ццу	хлин-ццар	дарцц

## Хураг



Дадаи дюгю марцц гъап1у. Тахча  
абццу. Дилин гъебццу йиккна дарцц  
адагъу. Пичриин йигъаг иливу. Узу-  
ра дугъаз кюмек ап1ури гъашиза.

## Дургъукагъ

Хлинццар кади т1ибхуз дарш-  
луб, гъураматдиин либцуз дарш-  
луб.



Сулаз ккунду  
гъюрабацай.

Гатдиз ккунду  
кьюлабацай.

Гашун гатди  
«мяв» аплуру.

Сулу ч!урдиъ  
«вяв» аплуру.

Гъюра дулар  
уву агуз.

Мишан, жан бай,  
вахт ву ахуз!





кур-ц1ил | би-ц1иб  
Ц1а-раб | ц!у-зар

**Ц1Ц1**

*Ц1Ц1*

## Курцыл

Асландиз ц1ару курц1ил айи. Кур-  
ц1лиз Ц1араб к1уйи. Аслангъярин  
Ц1игъру мудур гъап!у. Думу лап би-  
ц1иб вуйи. Мудриз курц1ил ц1игъси  
гъибгъуйи. Думу , мэ...э... ап1ури,  
курц!лихъ хъебгуйи.



## Думу фу ву?

Гъафиган чагна лигуз,  
алабхъур, ап1ури ц1уз.  
Жандак ву дидин бицыб,  
хъа чазра к1уру...

ш — шв

шур — швур	риб-шуб	йи-швар
шеиъ — швеъ	риб-швуб	ду-швар



## Швеъ

Кьурд улубкьу. Вари йишвариъ  
йиф дабхъу. Швеъ чан мугъарайиъ  
нивк1уз гъубшу. Швеъ йигъ-йишвди  
душваъ дабхъну гъабши.

Хьадукар гъафи. Швеъ мугъа-  
райиъ рибшвуз хъюбгъю. Думу уягъ  
гъабши.



швушвмаг



ушвхъяр

	Ж—ЖВ	ду-гъу-жвуб жвугъ-ри-йир
жан — ул-жван		
ли-жар — Ли-жваз		



### Жвугърийир

Лижваз гъягъюрайча. Нирихъ ул-жван гъибихъчуз. Дерейин саб жвуран багълар вуйи. Саб багъдиъ ду-гъужвну тамаши гъагнча. Душваъ, жвугърииин гъарар айи. Жвугърийир дуржну уьру духънайи.

### Ухди-ухди к1уруб

"Пюргъярин гъюлягъ рижв ијару лич1.



хя-ли-жви	жвур-дар	жвил-ли
хя-лижв-ди	жву-ран	жвур-ба



### Хялижвди гягьюб

Жвуллиз халуйигна хялижвди  
 гъшча. Душваъ гяр жвуран ягъл  
 сивар вуйи. Халуйин бай Жяфрахъ-  
 ди хярариз гъшча. Кюкйирин к!ун-  
 ц1ар гяп1ча. Нимкъар ва бук1ар  
 гьит1ча. Саб жвурбакъан жвилли  
 хамсар уч гягМча.

### Дургъунагъ

Чуру майдандиин уьру гьйбар.



ч — чв

ич — ичв | чул — чвул | чур-хуб  
чи — чве | у-чу — у-чву | чвуэ-хуб

## Чвул

Чвул улубкьурайи. Чвну к!ажар гьатху хьуз, чурхуз хьюгьру. Узуна йиз чве Чайда багьдиз гьушча. Рякьюь учуз Манаф алахьчуз.

Манафди учгьан гьерху:

— Учву наана гьягьюрачва?

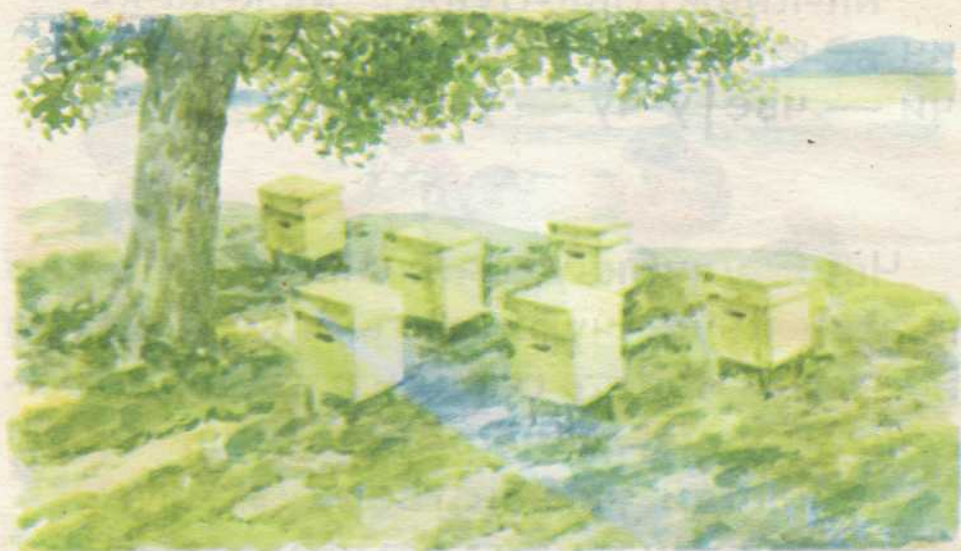
— Учү ич багьдиз гьягьюрача.

— Учву ичв багьдиъ гьягьуз ккачва?

— Учү душваъ гьяни чинчар уч агМурча.







урчч — урччв	у-ччвур	ччвур
марчч — мурччв	му-ччвур	йиччв

## Нирихъ

Ич гъулан улгъан нир гъябгъюра.  
 Дидин ччвур Рубас ву. Нирин гъи-  
 рагъдихъ уччвуб хяр хъа. Хяран мур-  
 ччваъ халуи арфарин мугар дивна.  
 Дурариъ арфари ицциб йиччв аплур  
 шулу. Халуи, гъар узу гъафиган,  
 саб муччвур йиччв туври шулзуз.



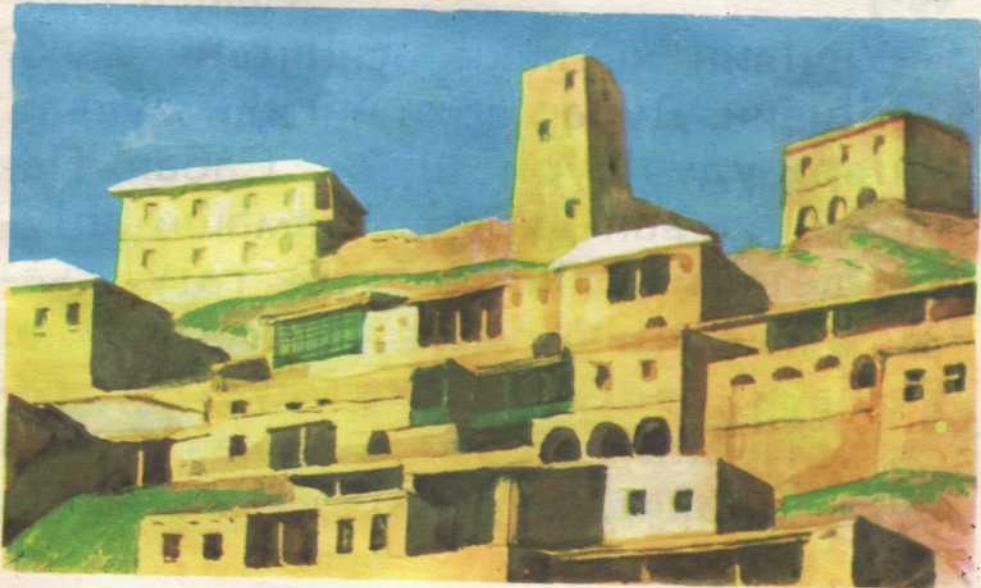
ч! — ч1в

ч1ал — ч1вал | ч!вурд | ч1варч1в-ли  
лич! — лич1в | ч1ват1 | у-ду-ч!вуб

## Ч1вурд

Жвуллиъ саб кюгъне ч1вурд а.  
Ч1вурд ч1атанди гизаф уччвуб ву.  
Думу ч1варч!вли лич1варикан див-  
найиб ву. Умбрариан ч1вурдан к1ак1-  
наз удуч1вуз шулу.

Дилин улигъди, душмнар гъюру-  
ган, халкъдиз ч!ват! ап!ури гъахъну.



ун-ч1вин  
унч1в-хъан

гъюбч1-вну  
уч1в-ри

псин-ч1ар  
у-ду-ч1вуб



## Псинчын мукъ

Унч1вин кьуликк псинч1ари мукъ дагМнайи. Дурар ярхи йигъди мукъаъ уч1ври-удуч1ври шуйи. Сабан Паша унч1вхъан дурариз тамаша апури деънайи. Лигуруш — гату, гьаригъ гъюбч1вну, мукъаз багагъшула. Пашайи, балхундиккна удуч1вну, гату хът1убкку. Хъасин мукъаз багагъ вуйи циркил дурхнихъди хътябхю.

## Нагъия

Саб ражари саб къяркъяр,  
ккадаъну хайлин рякъяр,  
мажлисназ ктабхъну, к!ур.  
Душваъ ип!руб бул вуй, к!ур.  
Къавлари дафт йивуй, к!ур,  
зурба йигъгар урхъуй, к!ур.  
Швеъди мяъли  
ап!уй, к!ур,  
ушвхъри гарччил  
йивуй, к!ур.  
Мяракайин  
аъхювал  
швушвмаги  
гъабхуйи, к!ур.





хар	—	хвар		да-хвар		хва-рар-бан
Хан	—	хван		ахв-риъ		хва-рар-бни

Дай хъайи хвар

Хиварин Хванаъ хярар а. Хяраъ хварар а. Дурариз Хан лигура. Саб хварахъ дай хъа. Ханди думу хябяхъ-ган хянаъ апіру. Ахвриъ мух абхьру. Дайра, хваракк ккубхъну, динж шулу.





гар—гвар

да-гар—да-гвар

га-гул

гва-ч1ин

гвач1-нин-ган

гагв-ла-хъан-ди

### Гвач1нинган

Гвач1ин гъабши. Дагъдин гагвла-хъанди ригъ гъудубч1ву. Лейли, гвар гъадабгъну, латаккна гъушу. Шид дубхну, думу дагрихъна гъушу. Дилин дугъу дагвар гъахи. Бабу дурар кади хябяхъган афрар гъуржу.

гъ — ГЪВ      къ — къВ

гъал —	гъвал	гъва-лак	мар-гъвал
рякъ —	рягъв	гъва-нар	гъваркъв

## Гъвандикк

Гъвандккарин гъул дагъдин гъва-лак ка. Гъулан гъваларихъ гъванар-гъарзар хъа. Зиинаси чуру хярар а. Хярариъ ук1ан маргъвлар дахъна. Кюкйирилан арфари чпин рягъвариз меъли шире гъабхуру. Рягъвар йиччв-ухъди ац!ру.



## Дургъунагъ

Саб гъваркъваъ агъзур нежбер



к! — к!в

к}ант! — к!вант!

к!ан — к1ван

гак!в-лар | юк1в

к!ва-и-на | ек1в



## Гъубкъу булагъ

Мердан гак!влар хуз ярквраз гъу-  
шу, Дугъагъ ужуб уч1ру ек1вра гъайи.  
Сац1иб гъилиххъан Мердназ шид  
ккун шулу. Гъярин к!анаъ айи булагъ  
к1ваина гъюру. Душну лигуруш —  
душваъ к1вант1ар къяши ап1узкъан  
шид имдайи.

хъ — хъв

ма-хъвар	ял-хъван	мя- ляхъв
мя-хъвар	ялхъв-нар	мял-хъвар



## Махъв

Ярквраъ швушвмагин сумчир айи.  
Къавлари ялхъвнин мукъам гъиву.  
Швушвмаги швушвахъди ялхъван гъа-  
плу. Швеъди сумчриз бетдиъди  
йиччв гъабхи. Къяркъри мяхъвар,  
хъютли мялхъвар гъахи. Хъа гъюру  
к1уруш саб гъваркъв абц1ну ним-  
къар гъахи.





### Гъют1рахъим

Гвачыинган, акв мялум гъабшиб-  
си, гъютЧрахъим уягъ шулу. Думу чан  
чирккварра хъади ярквран к1ап!лиз  
нимкъариз гъябгъюру. Чиркквар к1у-  
руш — рубар кайи биц1и ц1ик1варс-  
дар ву. Жаквларси уччвударра ву.  
Мани гъабшиган, гъютЧрахъимна ди-  
дин чиркквар нирихъна ктуч1вуру.

### Дургъунагъ



Гъари+1 къаблик ц1ару уста.



Кь — КЪВ

накъ	жакъв	а-шукъ
накъв	жа-къвар	аш-къвар

### Ничхрар ихъ дустар ву

Луфариз, ч!агъариз, хъютариз ве жара жакъвариз ничхрар к1уру. Жакъвари багълариз гизаф хайиртувру, Дурари зарарлу мялхъвар, ппеппйир ит1уру. Садар ничхрари хуш вуйи мукъмарра йивуру, Рабгру жакъвлин мукъмарин ашкъварира кмиди тяриф-фар ап1ури шулу.





## Йиз жакул

Абайин ккуртт убччиди  
йиз жаквли.

Чвуччвуз ат!нар урхиди  
йиз жаквли.

Булагъдиккан шид хибди  
йиз жаквли,

Машар-хилар жик!иди  
йиз жаквли.

Хъасин сумчриз гъябгъи-  
ди йиз жакул

ва ялхъвниъ арабгъиди  
йиз жакул.

Хуб уччвуб ву  
йиз жакул —  
мап!анай йиз  
жаквлиз ул.

Ш	ШВ
Ж	ЖВ
Ч	ЧВ
ЧЧ	ЧЧВ
МІ	ЧІВ
Х	ХВ
Г	ГВ
К	КВ
КК	ККВ
Гъ	ГъВ
Хъ	ХъВ
КІ	КІВ
Къ	КъВ
Къ	КъВ





*Оо*

стул	кол-хоз	а	аь
стол	сов-хоз	у	уь

ор-ден	ки-но	я	ю
шко-ла	ра-боч-йир	и	о



## Совхоз

Ич гъулаь улигъди колхоз айи. Гъамус колхоз совхоздиз илт!ибк1на. Совхоздиъ гизаф йимишдин гъарар, т1умт1ин ширар кивна. Гъулаь ц1ийи школа дивна. Совхоздин рабочйирин хуларийъ электрикдин лампйир керхна. Гъулаь гъар йигъан кино улу-пури шулу.



ёл-ка | Се-мён | са-мо-лёт  
ёл-ка-йи | лёт-чик | пу-ле-мёт

**Её**

Ёлка

Её

Ціийи йис багагь шулайи. Учу шко-  
лайиь ёлкайиз гязурлугъар агНурай-  
ча.

Баяр-шубари кагъзарикан самолё-  
тар, лампочкйир гъапгу.

Учу дурар ёлкайик керхча.

Школайиь ёлка а гъи —  
шад духъна хуб баяр-шубар.  
Хориинди мяъли к1ури,  
Илт1ик1ура гъарлан дурар,



# Ы

Ы



а	аь
у	уь
э	е
я	ю
о	е
и	ы

выс-тав-ка	во-жа-тый	вы-ход-ной
лыж-йир	де-жур-ный	фор-точ-ка

## Дежурный

Накь выходной йигъ вуйи. Узу адашдихъди выставкайиз гъушза. Гъи узу классдиъ дежурный вуза. Магъа даре ккудубк1у. Зенг гъабши. Баяр-шубар гъяятдиз удуч!ву. Узу классдиъ гъузза. Форточка абццну, классдин гъава дигиш гъагНза.





плащ		я-щик		сяб-нихъ-ди
щёт-ка		я-щик-диъ		щёт-ка-йихъ-ди

## Шафи

Шафийи школайиъ урхура. Думу  
 ^ч1нин ухди гъудужвuru.

аш-хил сябнихъди жик!uru. Сил-  
 ар щёткайихъди марцц an!uru. Хъа-  
 син, уъл дип!ну, школайиз гъягъю-  
 ру. Накъ школайиз гъягъюрайиган,  
 дугъаз чвуччву гъапи:

-\*- Шафи, чиг кайиси ву. Яв плащ  
 хъабхъ. Гъаму кагъазра почтнан ящик-  
 диъ ип.



Б

Г



тет-радь | у-чи-тель-ни-ца | ме-даль  
бук-варь | чер-ниль-ни-ца | ок-тябрь

## Дарснаъ

Учительница классдиъ уч1ву.

— Султан! Азбука абцц.

Йисан вазарикан вуйи даре урх! —  
гъапи учительницайи.

Султну урхуз хъюгъю:

— Йискъубаъ йиц1икъюб ваз а:  
январь, февраль, март, апрель, май,  
июнь, июль, август, сентябрь, ок-  
тябрь, ноябрь, декабрь.

Илья	дюн' я	гьар' ин	гаш' вал
Ильич	Ягь' я	к1ул' ин	Маж' вад
Марья	Мар' ям	укГ ин	гучГ вал

### Ягь'я

Хьадукар улубкьурайи. Ягь'я гьят-  
 диъ гьарикк деънайи. Дугъан к1ул' ин  
 сабпну саб сес гьабши. Зиина лигу-  
 руш — гьарлан саб лиж ч1агьар ил-  
 тьшнайи. Дурариз гаш'вал кайиси  
 вуйи. Ягь<sup>4</sup> я хулаз гьажаргъу. Дугъу  
 хул'ан удар дубхну, ч1агьариз ккаб-  
 хьу.







†

## УРГУР ЧВУЧЧВУН ГЪАЛА

Хючнаарин гъулахъна багахъ гъашиган, тепейин гъала рябксъюз хъюбгъру. Думу гъала, улигъди Табасарандиина душмнар алархъруган, дурариз рякъ тутрувбан бадали дивуб ву. Му гъала дирбаш ургур чвуччву уьбхюри гъахъну. Гъаддиз дидиз ургур чвуччвун гъала к1уру.





## ДЕРБЕНТ

Халкъар вуяв гьамус азад,  
абхъну аяв дюн'яйиъ ад.  
Ширин вуйи т1умт1арин дад  
вардиз машгьур вуяв, Дербент.

Урус, табасаран, лезги,  
жугьуд, азербайжан, дарги,  
саб хулан хизанси вари  
гьи духъну а дустар, Дербент.

## Аку хядар

Ич гьул али дюз майдандиь  
кархьна гизаф аку хядар.  
Марччлихьнар айи дагълариь  
аквнан хядру тувра нурар.

Рякьюрай му акваан хядар —  
электрикдин лампочкйир ву.  
Ислягь зегьмет ккуни хилар  
ихь Ватандиь лап мешреб ву.

Нур туврай акваан хядариз  
лигай, аьзиз баяр-шубар.  
Гьарсаб гьулаь, гьарсаб шагьриь  
туври а дурари нурар.



## Дургьунагь

Ка гьи му гьарсаб хулак,  
инсанариз туври аква.  
Думу адарди гьабхьиш,  
Муч1уб шул ихь яшайиш.





## Гъулан школа

Учу гъулаъ яшамиш шулача. Ич гъул дагъ-дин машнак ка. Гъулан гъирагъдихъ ц1ийи школа дивна. Школаин улхъантина нир гъяб-гъюра. Школаин къяляхъ ахю багъ хъа.

Ич школа гизаф уччвуб ву. Классар ахюдар ва акудар ву. Душваъ жергйирди партйир дивна. Дурар марцциди, нур туври дийигъна. Унч1варихъ кюкйир кайи чуккйир хъа. Коридориъ дежурнйир лицаура. Переменайин вахтна баяр-шубари гъяятдиъ тамшир anlypy.

Учуз ич школа гизаф ккундучуз.

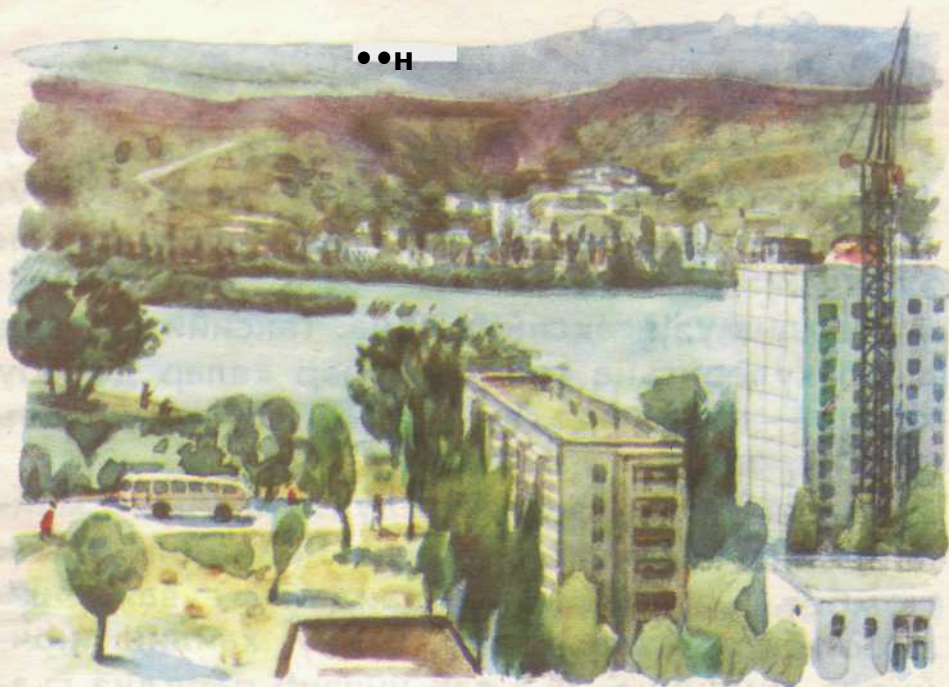


## Ислягвал

Гвач1нин ухди мектебдиъ ич  
ап!уруча гьамциб мяъли:  
«Ич вардарин метлеб вуйич  
дархъуб дюьГяйиъ зат дяви!»

Гьаму мяъли ихъ уълкейиъ  
ан!ура гьарсари текрар:  
«Ислягвал ибшри дюнРяйиъ-  
дяви халкъариз ккуниб дар!»





## ДАГЪУСТАН

Ухью Дагъустандиъ яшамиш шулахъа.  
Дидиъ гизаф миллетар яшамиш шула:  
аварар, лезгйир, даргйир, къумугъар, ла-  
кар, табасаранар, агъулар, рутулар, ц1ахурар,  
азербайжанар, жугъдар ва жарадар. Дагъу-  
стандин меркез шагъур Мягъячгъала ву. Ду-  
шваъ ахю заводарна фабри кар а. Мина  
дагъустандин вари гъулариианна  
шагърариан адмийир гъюру. Му ахю ва  
уччуб шагъур Каспий гъюлин гъирагъдихъ  
ерлешмиш дубхъна.

[ \



## Мягячгъалайиъ

Учу Хючнаъ яшамиш шулача. Сабан узу адашди чяхъди Мягячгъалайиз хъади гъухзу.

Мягячгъалайиз хъуркъиган, автобусдиан эдеъча.

Адашна узу таксийиъ эъча. Таксийи учу сад ахю хуларигъна гъахи. Мурар хялар дергру хулар — гостиница вуйишт!ан. Учу душваъ дергну, эрг<sup>1</sup> вал гъивча.

Хъасин шагъриз лигуз удуч<sup>1</sup>вча. Ахю майдандиина гъафича. Душваъ Лениндин ягъли гюмбет дивнайи. Майдандин гъваларихъ ахю дараматар хъайи. Учу хайлин кюч-йириъ гъилицна. Хъа саб уччвуб паркдиз гъафича.

Думу гъюлин гъирагъдихъ хъайи. Душваъ гъилицхъан, учу театриз гъушча.

Мягячгъала гизаф уччвуб шагъур ву. Душваъ гъаши йигъар йиз гъич к<sup>1</sup>ваълан дурушур!





# Лзбукаийъ» айи графикаин ишарйир

┌————— предложение

┌——— предложение  
ва дидиъ айи гафар

——— гаф

——— II ——— гафнаъ айи слогар  
ачухъ дару сес

• ачухъ сес